

Jak využít citační manažery pro spojení publikační činnosti a šedé literatury?

Článek se zabývá využíváním citačních manažerů pro spojení publikační činnosti v klasických publikačních médiích a publikování v digitálních repozitářích. Cílem článku není popisovat jednotlivé citační manažery, ale ukázat propojení na dvou odlišných příkladech citačních manažerů EndNoteWeb a Zotero s digitálním repozitářem Národního úložiště šedé literatury (dále jako NUŠL).

Citační manažery (též bibliografické manažery) umožňují studentům a akademickým pracovníkům jednoduše a přehledně spravovat bibliografické citace dokumentů, vytvářet jejich strukturované seznamy, popř. umožňují propojovat tyto seznamy přímo s plnými texty. Uživatelům nabízejí množství předdefinovaných citačních stylů pro různé typy dokumentů, dále umožňují export záznamů z databází, internetu či externích zdrojů (Bibliografické manažery, 2013). Citačních manažerů je celá řada a jsou verze placené i neplacené.

V České republice je nejznámějším citačním portálem Citace.com, který se primárně zaměřuje na citování dokumentů dle aktuální normy ČSN ISO 690 a je dostupný z [HTTP://WWW.CITACE.COM/](http://www.citace.com/) (Portál Citace.com, 2013). Tento portál nabízí tři úrovně služeb správy citací. Na první úrovni lze pouze vytvořit citaci pomocí generátoru citací. Na druhé úrovni je po registraci již možné citace ukládat a spravovat ve složkách. Třetí úroveň nabízí citační manažer, který umožňuje nejen správu citací, ale též importy z e-zdrojů a katalogů, dále podporu více citačních stylů, lištu do prohlížeče Firefox, doplněk do Wordu a další. Tato verze pod názvem Citace PRO je již placená. Mezi další placené citační manažery patří například RefWorks a EndNote firmy Thomson Reuters. RefWorks využívá Vysoké učení technické v Brně, více se můžete dočíst na portálu knihoven VUT [HTTP://WWW.VUTBR.CZ/KNIHOVNY/EIZ/SEZNAM-DATABAZI/REFWORKS](http://www.vutbr.cz/knihovny/eiz/seznam-databazi/refworks). Citační manažer EndNote využívá z českých institucí například Vysoká škola chemicko-technologická v Praze (dále jako VŠCHT), více o práci s EndNote na VŠCHT je popsáno na stránkách [HTTP://ICH.VSCHT.CZ/PRES/ENDNOTE/](http://ich.vscht.cz/pres/endnote/). Mezi neplacené citační manažery u nás běžně známé patří především Mendeley, Zotero, CiteULike a neplacená verze EndNoteWeb od firmy Thomson Reuters. Podrobné porovnání citačních manažerů z různých hledisek je dostupné na Wikipedii na tomto odkazu: [HTTP://EN.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/COMPARISON_OF_REFERENCE_MANAGEMENT_SOFTWARE](http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_reference_management_software).

Velkou výhodou citačních manažerů pro uživatele je import citací bez nutnosti je vytvářet. To samozřejmě lze, pokud se jedná o články publikované v komerčních databázích, které v sobě mají zabudovanou podporu citačních manažerů, především svých vlastních. Jak je to ovšem v případě, když uživatel potřebuje do citačního manažeru „dostat“ záznam z digitálního repozitáře? Ve většině případů musí citaci sám vytvořit, protože digitální repozitáře nemají implementovány exportní formáty. Tuto situaci lze snadno vyřešit tím, že správci repozitářů vytvoří a zpřístupní uživatelům exportní formát pro citační manažery.

Citační manažery podporují různé formáty. Jak se vyznat v nabídce desítek exportních formátů, které nabízejí komerční ci-

tační manažery? Jednoduše. Analýzou výše vyjmenovaných citačních manažerů jsme zjistili, že všechny podporují formát RIS. RIS je standardizovaný tagovací formát vyvinutý společností Research Systems Information, Incorporated (název formátu odkazuje na zkratku společnosti), umožňující výměnu dat mezi citačními manažery. Formát RIS je podporován řadou referenčních manažerů a mnoho digitálních knihoven jako je IEEE Xplore, Scopus, ACM Portal, Scopemed, ScienceDirect, SpringerLink, umí exportovat citace v tomto formátu (RIS (file format), 2013). Formát RIS je holý text, kde je formát pro vyjádření bibliografických citací označen následovně: dvě písmena, dvě mezery a pomlčka, příklad TI - název. Podrobný popis formátu RIS je dostupný na linku [http://en.wikipedia.org/wiki/RIS_\(file_format\)](http://en.wikipedia.org/wiki/RIS_(file_format)).

Příklad struktury formátu RIS

```

TY - GEN
TI - Grey Literature Partnership Network in the Czech Republic
T3 - Fourteenth International Conference on Grey Literature (GL14)
LA - eng
AU - Pejšová, Petra
AU - Vyčítalová, Hana
UR - http://www.nusl.cz/ntk/nusl-135241
UR - http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/idr-534_3.pdf
UR - http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/idr-534_1.pdf
UR - http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/idr-534_2.pdf
KW - National Repository of Grey Literature
KW - Národní úložiště šedé literatury
KW - knihovny
KW - partnerství
KW - National Technical Library
KW - grey literature
KW - partnership network
KW - šedá literatura
KW - partnerská síť
KW - projekty
KW - Národní technická knihovna
PY - 2012
PB - Národní technická knihovna, Technická 6, 160 80 Praha 6 - Dejvice, http://techlib.cz/
ER -

```

Na následujícím obrázku č. 1 je zobrazena základní obrazovka citačního manažeru EndNoteWeb, který je neplacenou verzí komerčního nástroje EndNote od firmy Thomson Reuters. Jedná se o webovou aplikaci, primárně propojenou s citační databází Web of Science, ale dá se využívat i nezávisle na ní. Přístup lze získat po registraci na stránce [HTTP://WWW.MYENDNOTEWEB.COM](http://www.MYENDNOTEWEB.COM). K aplikaci EndNoteWeb je k dispozici tutorial na [HTTP://SCIENTIFIC.THOMSON.COM/SUPPORT/RECORDED-TRAINING/ENDNOTEWEB/](http://scientific.thomson.com/support/recorded-training/endnoteweb/). Aplikace slouží jednotlivým uživatelům, ne institucím. Ve zobrazeném okně jsou staženy citace z Web of Science.

The screenshot shows the EndNoteWeb interface. At the top, there's a navigation bar with 'My References', 'Collect', 'Organize', 'Format', and 'Options'. Below this, there's a 'Quick Search' section with a search box and a 'Search' button. The main area displays 'All My References' with a table of references. The table has columns for 'Author', 'Year', and 'Title'. The references listed include works by Little, Gene (1975), Mynarz, Jindoich (2010), Mynarz, Jindoich (2011), Národní technická, knihovna (2010), Nordin, Hans (2002), Pejsova, P (2008), and Pejsova, P (2011). There are also various controls like 'Show 10 per page', 'Page 1 of 4', and 'Sort by: First Author -- A to Z'.

Obrázek č. 1 Základní obrazovka citačního manažeru EndNoteWeb

Jak je propojen NUŠL s citačními manažery? NUŠL poskytuje centrální přístup k informacím o šedé literatuře¹ v České republice v oblastech vědy, výzkumu a vzdělávání. V digitálním repozitáři NUŠL je přes 106 tisíc záznamů vysokoškolských prací, zpráv, konferenčních materiálů, firemní literatury a další šedé literatury. Umožnění exportu do citačních manažerů bylo logickým krokem ke zvýšení komfortu uživatelských služeb a k zajištění pohodlné a plnohodnotné citovanosti šedé literatury. Následují jednotlivé kroky, jak importovat do EndNoteWeb citace z digitálního repozitáře NUŠL.

1. krok

V digitálním repozitáři NUŠL si vyhledáme záznam, který chceme exportovat. V pravém dolním rohu se nabízí exportní formáty, viz obáček č. 2.

Najedeme myší na formát RIS:

- dáme pravé tlačítko a Uložit odkaz jako...,
- následně pojmenujeme soubor a uložíme.

Obrázek č. 2 Exportní formáty v digitálním repozitáři NUŠL

2. krok

Otevřeme si EndNoteWeb aplikaci. Vybereme záložku „Collect“ (viz obrázek č. 3), zde vyplníme:

- File: vybereme soubor k importu
- Import Option: RefMan RIS
- To: vybereme složku, do které chceme záznam importovat

3. krok

Zobrazí se zpráva o importu citace, viz obrázek č. 4.

4. krok

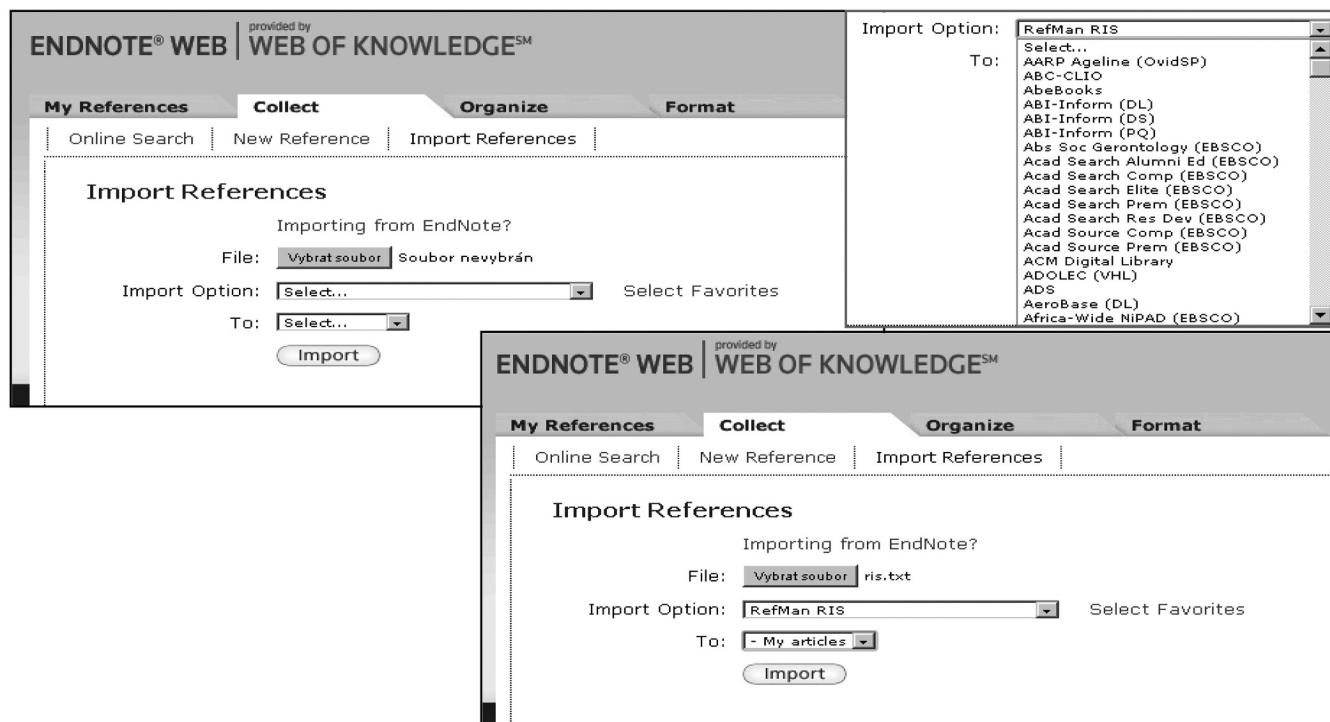
Záznam se zobrazí v seznamu citací složky, kterou jsme vybrali, viz obrázek č. 5.

5. krok

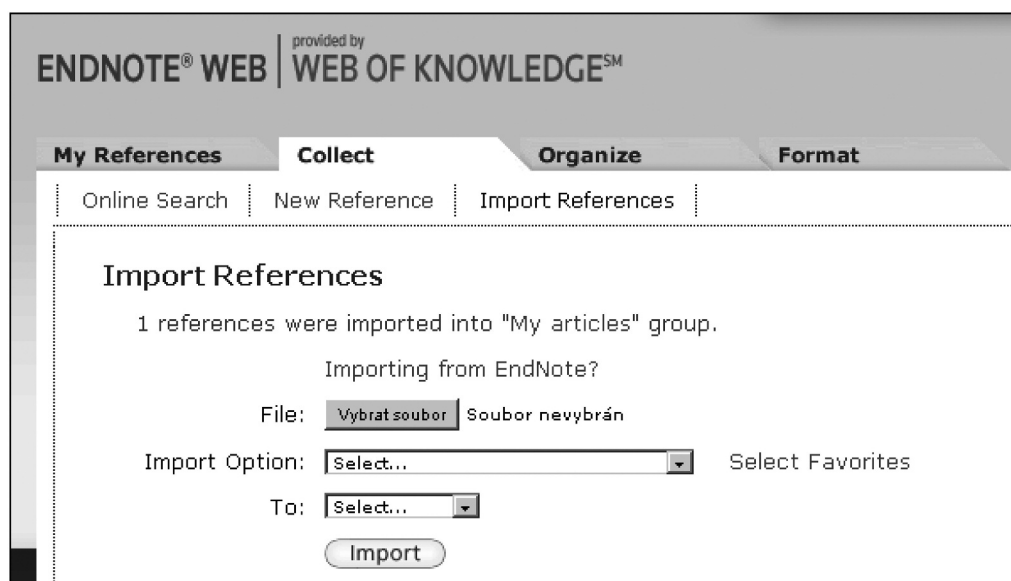
Když otevřeme záznam citace, je zde dostupný odkaz do digitálního repozitáře NUŠL, viz obáček č. 6. Vytvořilo se propojení a z citace je kdykoliv možné otevřít plný text přímo z repozitáře NUŠL.

Jiným způsobem pracuje s citacemi manažer Zotero. „Zotero je svobodný citační manažer, původně v podobě rozšíření do prohlížeče Mozilla Firefox, od verze 3 také jako samostatná aplikace s možností propojení s jinými prohlížeči. Umožňuje ukládat

¹ Šedá literatura, tzv. nepublikovaná či polopublikovaná, jsou informace produkované na všech úrovních vládních, akademických, obchodních a průmyslových institucí jak v elektronické tak v tištěné podobě, které neprošly standardním vydavatelským procesem či nejsou distribuovány do standardní prodejní sítě, tj. jsou vydávány institucemi, jejichž hlavní činností není vydavatelská činnost. Konkrétně jde např. o zprávy (výzkumné, technické, výroční), vysokoškolské kvalifikační práce, konferenční materiály (sborníky, příspěvky, poster), firemní literaturu (katalogy), preprinty a další typy. Zdroj: <http://nusi.techlib.cz/index.php/Definice>

Obrázek č. 3 Import citace do EndNoteWeb aplikace

Obrázek č. 4: Zpráva o importu citace v aplikaci EndNoteWeb

a spravovat dokumenty získané z webových stránek i jiných zdrojů. Z dokumentů jsou automaticky získávány metainformace (o autorech, rozsahu, vydavateli apod.), je možno přidávat také vlastní poznámky a údaje. Tyto metainformace lze poté exportovat jako bibliografické citace, a to v různých formátech (například BibTeX, ISO 690 a citačních šablon Wikipedie). Kromě metainformací umí Zotero uložit automaticky i plné texty článků z plnotextových databází. Od verze 3.0 je Zotero k dispozici také jako samostatná aplikace, kterou je možné propojit s prohlížeči Google Chrome a Safari" (Zotero, 2013). Více informací a instalace ke stažení jsou dostupné na www.ZOTERO.ORG.

Nejpoužívanější instalací je stále Zotero běžící ve webovém prohlížeči Firefox. Je tedy nutné mít spuštěný Firefox pokaždé, když chcete pracovat se svojí kolekcí. Při práci se Zotero ovšem nemusíte být neustále připojeni k síti internet. Funkce jako poznámky, vyhledávání a organizování kolekcí fungují bez problému i bez připojení k síti internet, ale nelze prohlížet soubory online, nebo získávat nové materiály. V okně Zotera, viz obrázek č. 7, je možné spravovat celou kolekci: bibliografické refe-

ENDNOTE® WEB | provided by WEB OF KNOWLEDGE™

Hide message
New iPad App
Get EndNote.Y

My References Collect Organize Format Options

Quick Search
Search for
in All My References
Search

My References
All My References (5)
[Unfiled] (0)
Quick List (0)
Trash (0)
▼ My Groups
My articles (5)

LEARN MORE ABOUT
ResearcherID
Create accurate author lists and showcase your work

My articles

Show 10 per page Page 1 of 1 Go

Sort by: First

Author	Year	Title
☐ Pejsova, P	2008	Grey Literature in the Czech Republic Designing the Grey Grid For Information Society Added to Library: 13 Feb 2012 Last Updated: 13 Feb 2012 WEB OF KNOWLEDGE™ → Source Record, Related Records, Times Cited: 0 SFX NTK
☐ Pejsova, P	2011	An Analysis of Current Grey Literature Document Typology Transparency in Grey Literature: Grey Tech Approaches To High Tech Issues Added to Library: 13 Feb 2012 Last Updated: 13 Feb 2012 WEB OF KNOWLEDGE™ → Source Record, Related Records, Times Cited: 0 SFX NTK
☐ Pejšová, P.	2010	Czech national repository of grey literature Grey Journal Added to Library: 13 Feb 2012 Last Updated: 13 Feb 2012 SFX NTK
☐ Pejsova, P.	2010	Grey Journal: Editor's note Grey Journal Added to Library: 13 Feb 2012 Last Updated: 13 Feb 2012 Online Link → Go to URL SFX NTK
☐ Pejšová, Petra	2012	Grey Literature Partnership Network in the Czech Republic Added to Library: 12 Apr 2013 Last Updated: 12 Apr 2013 Online Link → Go to URL SFX NTK

Obrázek č. 5 Seznam citací v aplikaci EndNoteWeb

View Reference in 'My articles'

Go to URL
Record 5 of 5 Return to List
Copy to Quick List Delete

SFX NTK
Show Empty Fields

Bibliographic Fields:

Reference Type: Generic

Author: Pejšová, Petra, Vyčítalová, Hana

Title: Grey Literature Partnership Network in the Czech Republic

Year: 2012

Publisher: Národní technická knihovna, Technická 6, 160 80 Praha 6 - Dejvice, http://techlib.cz/

Tertiary Title: Fourteenth International Conference on Grey Literature (GL14)

Optional Fields:

Keywords: National Repository of Grey Literature; Národní úložiště šedé literatury; knihovny; partnerství; National Technical Library; grey literature; partnership network; šedá literatura; partnerská síť; projekty; Národní technická knihovna

URL: http://www.nusl.cz/ntk/nusl-135241 →; http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/id... →; http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/id... →; http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/id... →

Language: eng

Added to Library: 12 Apr 2013

Last Updated: 12 Apr 2013

Groups: My articles

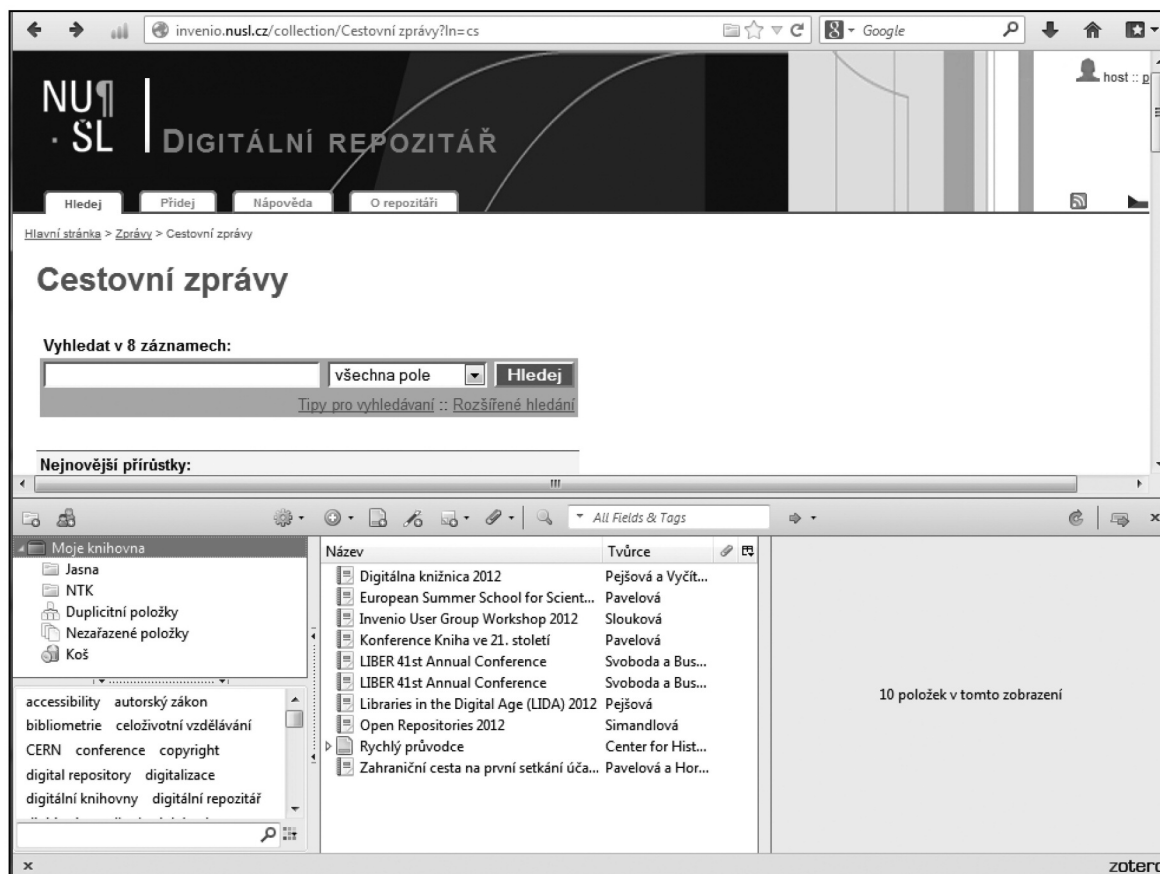
Back to top

<http://invenio.nusl.cz/record/135241/files/id...>

Obrázek č. 6 Odkaz z citace do digitálního repozitáře NUŠL

rence, celé dokumenty a soubory, vaše osobní poznámky a další položky jako obrázky a snímky webových stránek (Okno Zotera, 2013).

Okno Zotera se otevírá přímo v prohlížeči, tím že klikneme na ikonu „Zotero“ v pravém dolním rohu prohlížeče. Postup práce se Zotero je velice podrobně popsán v návodu http://www.zotero.org/support/cs/quick_start_guide#okno_zotera.

Obrázek č. 7 Okno Zotera v prohlížeči Firefox

Zotero můžete zavřít kliknutím na X v pravém horním rohu jeho okna, nebo opětovným kliknutím na jeho logo. Ve Firefoxu můžete Zotero kdykoli otevřít nebo zavřít. Okno Zotera nicméně není nutné otvírat pokaždé, když chcete do své kolekce uložit nějaký materiál.

Jak to udělat, aby uměl Váš digitální repozitář pracovat se Zoterem? To je opět práce pro vývojáře. Podrobná dokumentace je dostupná na webových stránkách Zotera:

<http://www.zotero.org/support/dev/start>
http://www.zotero.org/support/dev/exposing_metadata

Práce s citačními manažery je velice oblíbená a stává se běžnou součástí především práce studentů, pedagogů a vědců. Ulehčíme jim práci s citacemi a zvedneme citovanost tzv. šedých zdrojů tím, že půjde z našich digitálních repozitářů jednoduše citovat. Na základě zkušeností s digitálním repozitářem NUSL můžeme doporučit jednak vytvořit export do formátu RIS a také nastavit digitální repozitář pro práci se Zoterem.

Použitá literatura:

Bibliografické manažery: Přehled nejvýznamnějších bibliografických/ citačních manažerů. *Infogram: Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. c 2013 [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: [HTTP://WWW.INFOGRAM.CZ/FINDINSECTION.DO?SECTIONID=1115&CATEGORYID=1173](http://www.infoqram.cz/findinsection.do?sectionId=1115&categoryId=1173)

Portál Citace.com. *Portál Citace.com* [online]. c 2004 - 2013 [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: [HTTP://WWW.CITACE.COM/](http://www.citace.com/)

RIS (file format). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 25. 3. 2013 [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: [HTTP://EN.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/RIS_\(FILE_FORMAT\)](http://en.wikipedia.org/wiki/RIS_(file_format))

Zotero. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 26. 3. 2013 [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: [HTTP://CS.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/ZOTERO](http://cs.wikipedia.org/wiki/Zotero)

Okno Zotera. *Zotero* [online]. Roy Rosenzweig Center for History and New Media, [cit. 2013-08-05]. Dostupné z: [HTTP://WWW.ZOTERO.ORG/SUPPORT/CS/QUICK_START_GUIDE#OKNO_ZOTERA](http://www.zotero.org/support/cs/quick_start_guide#okno_zotera)

Petra Pejšová
 petra.pejsova@techlib.cz